

LIETUVOS KORUPCIJOS ŽEMĖLAPIS 2014

2014 m. balandžio-gegužės mėnesiais Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko tyrimą „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014“, kurį inicijavo LR Specialiųjų tyrimų tarnyba. Buvo tiriamos trys tikslinės grupės: Lietuvos gyventojai, verslo įmonių vadovai ir valstybės tarnautojai. Iš viso buvo apklausti 1000 Lietuvos gyventojų, 510 verslo įmonių vadovų, 508 valstybės tarnautojai.

Tyrimo tikslas – įvertinti korupcinę situaciją Lietuvoje bei palyginti ją su ankstesnių metų rezultatais. Tyrimo uždaviniai: įvertinti tikslinių grupių požiūrį į korupciją, korupcijos paplitimą įvairiose institucijose, nustatyti respondentų korupcinę patirtį, įvertinti antikorupcinį potencialą.

Tarp Lietuvos gyventojams aktualių problemų korupcija užima 6-ą vietą po mažų atlyginimų, bedarbystės, alkoholizmo, emigracijos, kylančių kainų. Kaip labai rimtą problemą korupciją nurodė 48% gyventojų. Tai mažiau nei 2011 m. (67%, penkta vieta). Įmonių vadovai korupciją, kaip labai rimtą problemą paminėjo 5-oje vietoje (30%), o valstybės tarnautojai 7-oje vietoje (29%). Šiose tikslinėse grupėse lyginant su 2011 m. korupcija minima rečiau. Verslininkams buvo pateiktas ir klausimas apie verslą stabdančias problemas. Korupcija buvo minima 5-oje vietoje po emigracijos, kompetentingų darbuotojų stokos, mokesčių dydžių bei skaidrumo viešuosiuose pirkimuose stokos.

Sumažėjo vertinimų, kad įvairios korupcinogeninės situacijos yra labai paplitusios. Pvz., 2011 m. net 52% gyventojų nurodė, kad labai paplitusi situacija, kai valstybės tarnautojas naudojami tarnybiniu automobiliu asmeniais reikalais, o 2014 m. tokių atsakymų yra 39%. Pasinaudojimą pažintimis įsidarbinant 2011 m. nurodė 44%, o 2014 m. 38% respondentų.

Visos tikslinės grupės korupciją kaip reiškinį vertina neigiamai. Ženkliai sumažėjo verslininkų, kurie dėl kokių tai priežasčių pateisina korupciją: „tai sutrumpina administracinių procedūrų laiką“ (nuo 50% iki 27%), tai „sutepa“ neefektyviai veikiančius valstybinius mechanizmus (nuo 41% iki 24%).

Daugiau yra tų gyventojų, kurie mano, kad per 5 metus korupcijos mastai išaugo - 35%, negu tų, kurių manymu korupcija sumažėjo - 16%. Kita vertus, tai geriausias rezultatas nuo 2011 m. Be to, yra daugiau optimistų nei pesimistų ateities atžvilgiu: mano, kad korupcija sumažės 21%, o kad padidės - 17%. Dar geresni vertinimai yra pas įmonių vadovus ir valstybės tarnautojus. Pvz., 17% įmonių vadovų mano, kad per penkerius metus korupcija padidėjo, tačiau daugiau - 25% - pateikia pozityvius vertinimus – korupcija sumažėjo. 21% valstybės tarnautojų nurodo, kad korupcija padidėjo, o 34% - kad sumažėjo. Ateities atžvilgiu (po 3 metų) verslininkų tarpe yra 33% optimistų (8% pesimistų), o tarp valstybės tarnautojų 41% optimistų (12% pesimistų). Taigi, vertinimų tendencijos yra gana pozityvios.

Atviraime klausime apie labiausiai korumpuotas institucijas gyventojai dažniausiai minėjo sveikatos apsaugos institucijas (55%), teismus (30%), policiją (26%), Seimą (26%) ir savivaldybės institucijas (25%). Įmonių vadovai bei valstybės tarnautojai taip pat dažniausiai minėjo sveikatos apsaugos institucijas, atitinkamai 26% ir 40%. Daugelio institucijų paminėjimo dažnis yra sumažėjęs.

Uždaraime klausime apie korupcijos paplitimą ženkliai sumažėjo vertinimų „labai korumpuota“ (padaugėjo „iš dalies korumpuota“). Pvz., Seimą, kaip labai korumpuotą 2011 m. minėjo 68% gyventojų, o 2014 m. - 34%. Teismus, kaip labai korumpuotus, minėjo 64%, o dabar - 35%.

Gyventojai vertino konkrečių ministerijų ar įstaigų korumpuotumo lygį. Daugiausia vertinimų „labai korumpuota“ surinko šios institucijos (virš 20%): Sveikatos apsaugos ministerija – 26%, Apylinkių teismai – 22%, Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija – 26%, Ignalinos atominė elektrinė – 26%, Muitinės departamentas – 34%, savivaldybių Viešųjų pirkimų skyriai/ komisijos – 28%, savivaldybių statybų skyriai – 24%, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos – 41%, Pasienio kontrolės punktų direkcija – 23%, respublikinės ligoninės - 36%, miestų ir rajonų ligoninės – 33%, Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba - 29%, poliklinikos – 24%, kelių policija – 33%, kriminalinė policija – 24%,

Vyriausybės viešųjų pirkimų tarnyba – 24%, farmacijos srities įmonės – 25%, statybos srities įmonės – 24%.

Net 69% Lietuvos gyventojų nurodė, kad kyšio davimas padeda spręsti problemas, kita vertus tai žemiausias rezultatas nuo 2001 m. Žymiai mažiau nurodė, kad kyšis padeda spręsti problemas, verslininkai - 43% (nuo 2011 m. šis rodiklis ženkliai sumažėjo, buvo 65%). Kiek dažniau, lyginant su verslininkais, minėjo, kad kyšis padeda spręsti problemas, valstybės tarnautojai - 54%. Pasirengusių duoti kyšį yra mažiau: tarp gyventojų 48%, tarp verslininkų - 21%, tarp valstybės tarnautojų - 23%. Šie rodikliai, lyginant su 2011 m., žymiai sumažėjo (atitinkamai buvo 57%, 40%, 35%). Dar mažiau yra prisipažinusių apie tai, kad jiems yra tekę duoti kyšį per paskutiniuosius 12 mėnesių: gyventojai - 24%, įmonių vadovai - 6%, valstybės tarnautojai - 17%. Šie rodikliai pas įmonių vadovus, lyginant su 2011 m., sumažėjo (buvo 17%), o pas gyventojus ir valstybės tarnautojus beveik nepasikeitė (buvo atitinkamai 22% ir 19%).

Svarbu tai, kad keičiasi kyšio nedavimo priežasčių struktūra. 2001 m. nurodė, kad tai prieštarauja įsitikinimams 12%, o 2014 m. – jau 24% (2004 m. nedalyvavimo priežastis, kad respondentas tam neturėjo pinigų siekė 16%, o dabar - 11%. Tarp įmonių vadovų kyšio nedavimo priežastis „įsitikinimai“ – yra dar svarbesnė - 34% (2004 m. buvo 18%).

Jeigu subjektyvūs korupcijos vertinimo rodikliai ženkliai pagerėjo, tai to negalima pasakyti apie kyšininkavimo indeksus. Kai kuriais atvejais prievartavimo ir kyšio davimo indeksai netgi padidėjo. Pvz., poliklinikose gyventojų kyšio davimo indeksas dabar siekia 0,28 (2008 m. – 0,22, 2011 m. – 0,18). Čia reikia turėti galvoje, kad vertinamas periodas siekia 5 metus. Be to, daugeliu atvejų „kyšis“ suvokiamas ne kaip blogis, o kaip atsidėkojimo forma už paslaugą, todėl neretai kyšio davimo indeksas yra didesnis negu prievartavimo indeksas (pvz., Lietuvos pašto atveju prievartavimo indeksas siekia tik 0,01, o davimo – 0,16).

Visos tikslinės grupės dėl korupcijos paplitimo pirmiausia kaltina politikus. Tačiau yra užfiksuota tendencija, kad kaltinimai politikams mažėja, o padaugėjo kaltinančių pačius gyventojus (pvz., patys gyventojai 2011 m. save kaltino 24% atvejų, o 2014 m. - 34%).

Tiek gyventojai, tiek verslininkai, tiek ir valstybės tarnautojai dėl kyšio dažniausiai kaltina abi puses. Įmantį kyšį dažniau kaltina gyventojai (28%), rečiau – valstybės tarnautojai (17%).

Į klausimą, kokios institucijos ir socialinės grupės labiausiai gali prisidėti prie korupcijos mažinimo, gyventojai dažniausiai atsakė, kad tai Seimas (54%), Vyriausybė (53%), teisėsaugos

institucijos (48%),STT (43%). Įmonių vadovai nurodė Vyriausybę (55%), Seimą (45%), Teisėsaugos institucijas (44%), žiniasklaidą (39%), STT (37%). Valstybės tarnautojai nurodė Seimą (49%), teisėsaugos institucijas (48%), gyventojus (47%), STT (42%).

Tiek gyventojai, tiek ir įmonių vadovai nurodė, kad efektyviausia korupcijos mažinimo priemonė yra bausmių už kyšio paėmimą griežtinimas. Valstybės tarnautojai 1-oje vietoje nurodė, kad efektyviausia priemonė būtų pakelti valstybės tarnautojų atlyginimus.

27% gyventojų žino, kur reikėtų kreiptis dėl korupcijos atvejų, 18% praneštų, 12% norėtų dalyvauti antikorupcinėje veikloje. Įmonių vadovų rodikliai šiuo požiūriu yra aukštesni: 37% žino, 36% praneštų, 21% norėtų dalyvauti antikorupcinėje veikloje. Dar daugiau žino, kur reikėtų kreiptis, valstybės tarnautojai - 61%, tačiau praneštų apie korupciją žymiai mažiau tarnautojų - 29%.